

Spelling (allernieuwste) & Leestekenregels (allerhandigste)

Inhoud

1. Spelling (alweer vernieuwd)	3
De belangrijkste aanpassingen van 2005	3
Meer woorden volgens de tussen-n hoofdregel	3
Alleen streepjes als ze nodig zijn	4
Hoofdletters en kleine letters	4
Alle veranderingen van 1996 naar 2005	5
De hulpmiddelen	6
Van Dale Groot woordenboek op uw PC	6
Het Groene boekje op uw PC	7
De spellingcontrole van uw tekstverwerker	9
De omspeller	10
Hulpmiddelen bestellen?	10
PP onder de knop	12

2. Leestekenregels	13
<hr/>	
Vier regels vergemakkelijken het lezen van alinea's	14
<hr/>	
Een zin begint met een hoofdletter, en eindigt met een punt.	15
Een zin kan op drie manieren in stukken verdeeld worden	16
In een zin kan een venster naar een ander wereld zitten	17
Tussen zinnen kunnen verwijzingen staan	19
<hr/>	
Zeven leestekens en drie soorten géén-leestekens	21
<hr/>	
Er zijn zeven leestekens	21
Er zijn drie soorten géén-leestekens	24
Het ex-leesteken puntkomma	26
<hr/>	
Vijf typografische tips	27
<hr/>	
Koppen	27
Opsommingen	27
Noten	28
Vet, cursief of onderstreept	29
<hr/>	
Spiekbriefje	31

1. Spelling (alweer vernieuwd)

Het is bijna onmogelijk je niets van *spelling* aan te trekken. Sla een krant open en er staat een -meestal kritisch- artikel over *de nieuwste nieuwe spelling* in. Zet de TV aan en je zapt al snel in een guitig spelletje over *de spelling*. Het Nationaal dictee, bijvoorbeeld.

De deskundigen ondertussen hebben zich in een groen en een wit kamp verdeeld, en trekken tegen elkaar ten strijde, zwaaiend met respectievelijk hun “Groene boekje” en hun “Witte boekje”.

Van ambtenaren en docenten wordt eenvoudigweg geëist dat ze al sinds 1 augustus 2006 volgens de nieuwste nieuwe vernieuwde spelling spellen.

Neemt u van mij aan, spellen volgens de regels lukt alleen het selecte groepje geharde hobbyisten dat op het Nationaal dictee onder de 5 fouten blijft.

Alle anderen raad ik aan, een aantal hulpmiddelen (pagina 6) op hun computer te installeren, en die slim te gebruiken.

Deze module laat u de aanpassingen van 2005 zien. Uitgebreide -maar gratis- cursussen voor de spelling 1995 en voor de spelling van werkwoordvormen vindt u op onze site:

<http://www.ppintaal.nl/e-learning.htm>

De belangrijkste aanpassingen van 2005

Er zijn wat aanpassingen aan de regels voor:

- die malle tussen-n: de ideeëloze pannenkoek
- aanelkaar, l o s of met-een-streepje schrijven
- HOOFDLETTERS of kleine letters

Die aanpassingen zijn niet altijd logisch, en ook niet altijd intuïtief. Vraag niet hoe dat kan, geniet ervan.

Meer woorden volgens de tussen-n hoofdregel

- Woorden van het type ‘dier + plant’, zoals paard + bloem, vallen vanaf nu onder de hoofdregel en krijgen een tussen-n: *apennootje, eendenkroos, muizentarwe, rattenkruid, paardenbloem, paardenkastanje*.
- Deze woorden vormen **niet langer een uitzondering** op de hoofdregel. Ze krijgen nu -toch weer- een tussen-n: *bullenpees, dronkenman, hartenlust, paddenstoel, pierenbad*.

Alleen streepjes als ze nodig zijn

- Schrijf **letterwoorden** (afkortingen die je als woord uitspreekt) zonder streepje aan het volgende woord vast:
latrelatie, vipruimte
- Schrijf Latijnse en Griekse **voorvoegsels** (*loco-*, *co-*) aan het woord vast.
 - Maar houd een streepje tussen botsende klinkers:
locoburgemeester, coauteur, maar: *co-existentie, en re-integratie*
- De spatie in een **tweedelige naam** (Tweede Kamer) blijft staan als die naam terecht komt in een ander woord:
Tweede-Kamerlid wordt *Tweede Kamerlid*, *1-aprilgrap* wordt *1 aprilgrap*.
 - Maar de spatie in combinaties als *1 april* blijft staan.

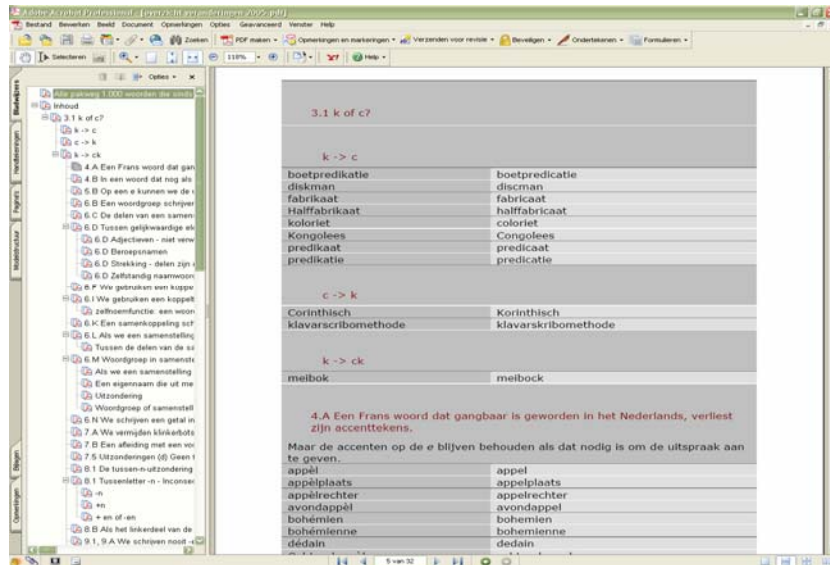
Hoofdletters en kleine letters

- Alle **tijdperken** krijgen een kleine letter.
prehistorie, ijstijd, bronstijd en barok. Middeleeuwen is niet langer een uitzondering.
- Namen van **feestdagen** met hoofdletter:
Bevrijdingsdag, Moederdag.
- Namen van **volkeren** krijgen een hoofdletter, ook als ze niet zijn afgeleid van een aardrijkskundige naam:
Apache, Arabier, Bosjesman, Eskimo, Jood, Maya.
 - Maar géén hoofdletter bij een andere betekenis:
arabier (paard van Arabisch ras), *jood* (aanhanger van het joodse geloof)
 - Maar verzamelnamen voor volkeren: kleine letter:
bedoeïen, indiaan, zigeuner.
- **Persoonsnamen** zoals *Victoria* en *Kafka* houden hun hoofdletter, maar van die naam afgeleide woorden krijgen een kleine letter:
calvinistisch, kafkaïaans, luthers, victoriaans.
 - Ook een kleine letter bij samengestelde woorden met de naam van een uitvinder, ontdekker of andere naamgever:
alzheimerpatiënt, daltononderwijs, montessorischool
- **Ingeburgerde afkortingen** met kleine letters:
btw, cao, hiv.

Alle veranderingen van 1996 naar 2005

Wij hebben alle veranderingen per spellingregel voor u in een .pdf-file gezet. U kunt die hier bekijken en downloaden:

www.ppintaal.nl/downloadbare_bestanden/overzicht_veranderingen_2005.pdf



De hulpmiddelen



© Stefan Verwey, uit de Volkskrant

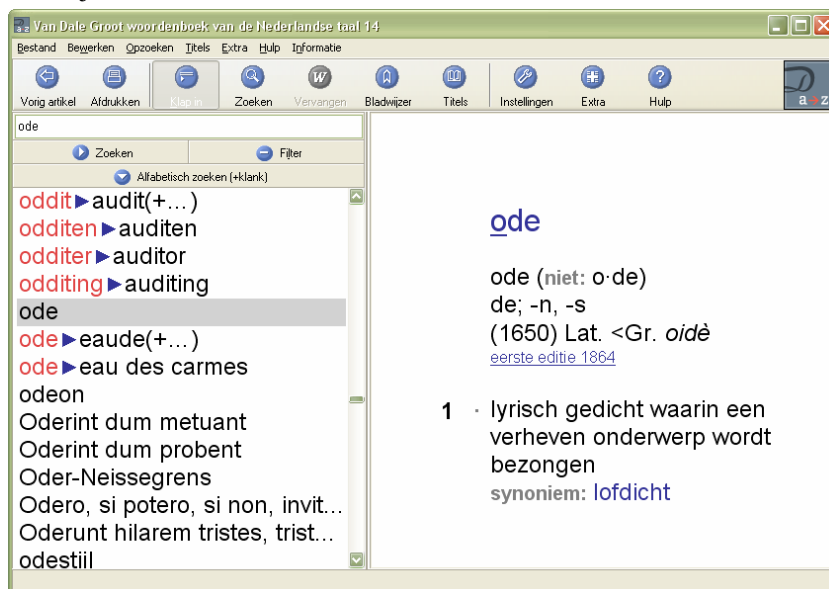
Er staat de vertwijfelde speller een keur aan goed bedoelde hulpmiddelen ter beschikking. We testen er een aantal, live en in real time:

- Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal op CD / uw netwerk
- Het Groene boekje, en het Witte
- De site van de Taalunie
- De Spellingcontrole van uw tekstverwerker

Van Dale Groot woordenboek op uw PC

De Dikke driedelige Van Dale op 1 Cd-rom! Razendsnel te benaderen vanuit uw tekstverwerker.

Stel, u schrijft een *ode* aan uw tekstverwerker, maar weet niet zeker of u genoeg o's gebruikt. Dan zet u het woord in een blok en klikt op het icoontje in de taakbalk.



U ziet het lemma “ode” in het Groot woordenboek. De spelling klopt. En u kunt meteen controleren of u bedoelde een “lofdicht” te schrijven.

Het Groene boekje op uw PC

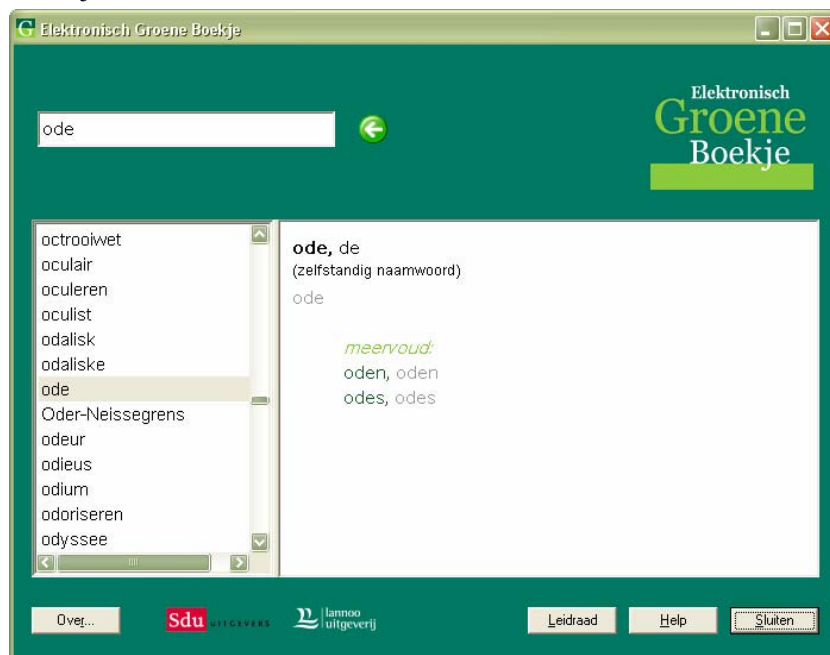
Het Groene boekje geeft de nieuwe spelling van zo'n 100.000 woorden.

Per woord ziet u:

- de nieuwe spelling
- het geslacht als *de-* of *het-*woord, en (m.) of (v.)
- de meervoudsvormen uitgeschreven
- vervoegingen van werkwoorden
- af.breek.punt.jes

Aan de Woordenlijst vooraf gaat de “Leidraad”, het officiële richtsnoer van spellingregels. En hoewel dit hoofdstuk geschreven is door een instelling die wijzer had kunnen zijn, is het een weinig toegankelijk stuk tekst. Met een beetje doorzettingsvermogen kunt u eruit halen wat wel en wat niet wettelijk geregeld is.

Stel, u schrijft een *ode* aan uw tekstverwerker, maar weet niet zeker of u genoeg o's gebruikt. Dan zet u het woord in een blok en klikt op het icoontje in de taakbalk.



U ziet het lemma “ode” in het Groene boekje. De spelling klopt.

Het Groene boekje on line

Kopen hoeft niet eens. U kunt het boekje bij de Taalunie voor nop raadplegen. Werkt helaas niet direct vanuit uw tekstverwerker, u moet uw zoekwoord typen bij "Zoek naar".

Nederlandse Taalunie **taalunieversum**

Woordenlijst Nederlandse Taal - Officiële Spelling 2005
start

Zoek naar in de

Woordenlijst - alfabetisch

0-9-A-B-C-D-E-F-G-H-I-J-K-L-M-N-O-P-Q-R-S-T-U-V-W-X-Y-Z | Inrichting van de Woordenlijst | Erratalijst

Leidraad

- > Inhoudsopgave (*uitgebreid*)
- > Inleiding
- > 1 Beginselen van de Nederlandse spelling
- > 2 Klinkers en tweeklanken
- > 3 Medeklinkers
- > 4 Accenttekens
- > 5 Klemtoontekens en uitspraaktekens
- > 6 Los, saaneen of met een koppeltteken?
- > 7 Klinkerbotsing
- > 8 Samenstelling met tussenletters -e- of -en-
- > 9 Afleiding met tussenletters -e- of -en-
- > 10 Samenstelling of afleiding met of zonder tussenletter -s-
- > 11 Werkwoorden
- > 12 Engelse woorden in het Nederlands
- > 13 Speciale meervouden van zelfstandige naamwoorden
- > 14 Bezitsvorm van zelfstandige naamwoorden
- > 15 Verkleinwoorden
- > 16 Hoofdletters of kleine letters?
- > 17 Afkortingen, symbolen, initiaalwoorden, letterwoorden, verkortingen
- > 18 Woorden afbreken
- > Lijst van vaktermen

Tip: Meer weten over de actualisering van de woordenlijst?

ru © Nederlandse Taalunie 2005 - alle rechten voorbehouden
Voorpagina - Leidraad - Gereedschap - Contact - Vragen - Opmerkingen en reacties

Het Taalunieversum

De Taalunie onderhoudt een servicepagina met informatie over en instrumenten voor de nieuwe spelling. Daar kunt u ook reageren -doen!

Officiële Spelling 2005
Alles over de nieuwe Woordenlijst Nederlandse Taal

<p>woordenlijst</p> <p>Op 15 oktober 2005 kwam de geactualiseerde editie van de Woordenlijst Nederlandse Taal uit. Zoek hier online in de Woordenlijst of raadpleeg de leidraad.</p>	<p>vragen</p> <p>Wat wilt u weten over de Woordenlijst Nederlandse Taal? Kijk in het overzicht van veelgestelde vragen of bij de vragen over specifieke gevallen.</p>
<p>hulpmiddelen</p> <p>Om de spelling op een juiste manier toe te passen kan gebruik worden gemaakt van hulpmiddelen, zoals woordenlijsten, verklarende woordenboeken, spellingcheckers en om spellers.</p>	<p>reacties</p> <p>De herziening van de Woordenlijst is gemengd ontvangen; een selectie van reacties en artikelen.</p>
<p>keurmerk</p> <p>Toonaangevende uitgeverij hebben hun naslagwerken in overaanstemming gebracht met de officiële Spelling 2005 en deze producten zijn herkenbaar aan het Keurmerk Spelling.</p>	<p>witte spelling?</p> <p>Reacties op de Witte Spelling</p>
<p>archieff</p> <p>Eerder gepubliceerde teksten over de actualisering van de woordenlijst (zoals persberichten, enz.) zijn te vinden in het archief.</p>	<p>voorlichting</p> <p>Lees hier meer over de voorlichting over de Woordenlijst Nederlandse Taal en bekijk de nieuwe folder over de spellingaanpassingen.</p>
<p>lesmethodes</p> <p>Voor de belangrijkste lesmethodes Nederlands voor het basiss- en voortgezet onderwijs hebben we geïnventariseerd wat de consequenties zijn van de recente aanpassingen op het gebied van spelling. Zie de inventarisatie per lesmethode.</p>	

De spellingcontrole van uw tekstverwerker

Last but not least, de meest gebruikte spelhulp: F7, de spellingcontrole. Hij is gratis, iedereen heeft hem, en hij spelt beter dan menige Belg. Hij kent letterlijk het hele Groene boekje uit zijn hoofd, bijvoorbeeld. Maar hij is niet onfeilbaar, en je moet er mee leren werken.

Probleempje: de "Ode aan de spellingcontrole"

**Ik heb een spelling 's jekker
In die p c fan mei
Die vraag ik steeds te kei ken
Offer ook vouw ten sein**

**Ik tip een toets en mak een wort
En wacht op wad ie zeg
Of ik nauw goed zit offer keert
Hei ken in taal sein weg**

**Zo gouw er een ver gissing is
Zeg hei dat dus die rekt
Dan maak ik al men fouten gut
Soda tut beter bekt**

**Ik dé dit stuc ook door 'm heen
Ben blei dat hei toen zij
Dat ie geen vouwtje fin den kon
In 't Neder lans fan mei**

Nog een probleempje: samenstellingen

De spellingcorrector kent alle woorden van het Groene boekje, dat is al mooi. Maar hij kent ook nog een trucje: hij kan samenstellingen maken met al die woorden uit het Groene boekje, en doet dat dan ook.

En dat is niet altijd een voordeel:

- ❑ Kerst + boom = kerstboom
- ❑ Aan opblaasbare exemplaren zit een ventiel:
Kerst + boom = kerstboom + ventiel = kerstboomventiel
- ❑ Bij de luxe uitvoeringen van opblaasbare kerstbomen zit er op dat een ventiel een? Juist! Een dopje:
Kerst + boom = kerstboom + ventiel = kerstboomventiel + dopje
= kerstboomventieldopje

U ziet, uw spellingcontrole doet nergens moeilijk over.

Er is nog een probleem: de spellingwet maakt soms keuzes tussen los of aaneen, die de spellingchecker niet kan volgen. Links voorbeelden van foute spelling die de checker niet opmerkt, rechts de wettige:

biechthoren	biecht horen
blindvliegen	blind vliegen
doodwanen	dood wanen
er bekaaid van af komen	er bekaaid van afkomen
haringkaken	haring kaken
jaknikken	ja knikken
ruimbemeten	ruim bemeten
te voorschijn	tevoorschijn
ter zijde staan	terzijde staan
ververwijderd	ver verwijderd

De ompeller

De Nederlandse Taalunie ontwikkelde een [eenvoudige ompeller](http://taalunieversum.org/spelling/hulpmiddelen/omspellers/) waarmee platte tekst (txt, HTML, XML) in de nieuwe spelling wordt gezet: <http://taalunieversum.org/spelling/hulpmiddelen/omspellers/>



Hulpmiddelen bestellen?

Wilt een van de hier beschreven hulpmiddelen aan -laten- schaffen of -laten- installeren?

Neem contact op met PP in taal: ppverroen@ppintaal.nl

Werkwoordspelling: d/t/dt

U kent natuurlijk het 't kofschip. Wij hebben 'td fokschaap.

Daarmee kunt u altijd van alle werkwoordsvormen de juiste spelling be-re-deneren, door een aantal eenvoudige vragen te beantwoorden..

Dat schiet natuurlijk niet op als u een brief schrijft. Maar het werkt wel heel handig als u de regels weer eens in wilt masseren.

Hier vindt u ons fokschaap:

http://www.ppintaal.nl/e-cursussen/e_cursus_Werkwoordspelling/index_tdf_okschaap.htm

PP in taal
Ambachtsschool voor stamtoedig zeggen & denken

En naar

'td Fokschaap

Begin

Hoe is uw zoekwoord gebruikt?

Is het zoekwoord zelfstandig gebruikt?

- Een vis **vliegt** niet voor zijn lol door de lucht.
- De **aanvoerder** werd **gehaat** door zijn manschappen.
- Die vriendschappelijkheid **is** hetwat overdriven.
- Zij **hoorden** zulke muziek voor het eerst.

OF

Is het zoekwoord bijvoeglijk of bijwoordelijk gebruikt?

- Een **vliegende** vis is een merkwaardige tegenstelling.
- De **gehate** aanvoerder werd uitgelachen.
- **Overdriven** vriendschappelijkheid wordt hier niet op prijs gesteld.
- Veel **gehoorde** klachten gaan over robbend taal.

Let op het naamwoordelijk deel van een gezegde!
Als naamwoordelijk deel van een gezegde kan het zoekwoord ook bijvoeglijk gebruikt zijn.

- Het lijkt mij nogal **gezecht** zoiets te veronderstellen.
- Daardoor bleek het programma volledig **geniet**.

Het werkwoordelijk deel van het gezegde is dan altijd een koppelwerkwoord.

- zijn, worden, blijven, blijken, schijnen, lijken, heken, danken of voorkomen.

Internet

PP onder de knop

Een keur aan naslagwerken voor u verzameld op internet:

<http://www.ppintaal.nl/PPknop.htm>

Leest u dit in .pdf, dan kunt u op de afbeeldingen hieronder klikken.

Zoeken



Zoeken in het **handwoordenboek van Van Dale**.



Zoeken in **de taaladviezen van Onze Taal**.



Zoeken in **de taaladviezen van de Taalunie**.



Zoeken in **de ANS, de grootste grammatica** van het Nederlands.



Zoeken in het "**Groene boekje**", de officiële woordenlijst van het Nederlands.



Toegang tot geselecteerde **naslagwerken** over taal en communicatie via het PP-portaal.

Lezen



Een selectie uit de **nieuwsbrieven** over taal en schrijven.

Vragen



Mail uw vraag naar onze redactie. (gratis)

Samenwerken



In ons **virtuele redactiebureau** kunt u samen met uw collega's en met een ervaren redacteur online aan uw tekst werken.

Hebben



Wilt u deze pagina onder een handige **knop op uw bureaublad**?

2. Leestekenregels

De verbazing

- ❑ Goed bedoelde handboeken met “praktische aanwijzingen”. Maar dan honderd pagina’s lang -of zelfs meer.
- ❑ Collega’s die urenlang fanatiek discussiëren of een komma nu voor of na een aanhalingsteken hoort -echt meegemaakt.
- ❑ Of nog erger: opdrachtgevers die mij verongelijkt vertellen dat een komma toch echt voor, of juist na, een aanhalingsteken hóórt -ook mee mogen maken.
- ❑ Frikken die je voorschrijven dat er geen komma voor “en” mag - -maar van wie niet?
- ❑ Dat zulke improductieve regels zo’n lang leven beschoren is -of was.
- ❑ Dat regels die zo’n lelijke typografie veroorzaken zo’n lang leven beschoren is -of was.
- ❑ Dat men elkaar maar napraat “dat het zo hoort”.

Eén principe

Entia non sunt praeter necessitatem multiplicanda

(Willem van Ockham, 1288-1347)

In de volksmond bekend als “Ockham’s scheermes”.
Vermenigvuldig de dingen niet onnodig -vrij vertaald.

Probeer alle leestekens één functie te geven. En gebruik er geen twee als één al werkt.



Het resultaat: vier regels, zeven tekens

- ❑ Vier leestekenregels die alles regelen wat u met die **zeven leestekens** doen wilt, doen kon, of doen zult:
 - Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt.
 - Een zin kan op drie manieren in stukken verdeeld worden.
 - In een zin kan een venster zitten.
 - Tussen zinnen kan een verwijzing staan.

Drie restjes

- ❑ Veel regels die leestekenregels lijken, zijn **spellingregels**. En daar brand ik mijn vingers niet aan. Daar zijn grotere geesten dan de mijne op afgebrand. Gaat u maar bij de Taalunie klagen.

- ❑ Er zit nogal wat **typografie** in de leestekenregels. Vraagstukken van mooi en lelijk, die aan belang winnen. Omdat iedereen kan -en moet- opmaken als hij wil tekstverwerken of presenteren. Ieder huis zijn huisstijl.
- ❑ Eén **overbodig leesteken**: de puntkomma. Afscheid zonder gouden handdruk, onder dankzegging voor bewezen diensten.

Vier regels vergemakkelijken het lezen van alinea's

- ❑ Omdat ze de lezer -samen met de typografie, de opmaak- helpen de **structuur van de tekst** te doorzien.

Vergelijk:

<p>Artikel 1 Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.</p> <p>Artikel 2 1. De wet regelt wie Nederlander is. 2. De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen. 3. Uitlevering kan slechts geschieden krachtens verdrag. Verdere voorschriften omtrent uitlevering worden bij de wet gegeven. 4. Ieder heeft het recht het land te verlaten, behoudens in de gevallen, bij de wet bepaald.</p> <p>Artikel 3 Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar.</p> <p>Artikel 4 Iedere Nederlander heeft gelijkelijk recht de leden van algemeen vertegenwoordigende organen te verkiezen alsmede tot lid van deze organen te worden verkozen, behoudens bij de wet gestelde beperkingen en uitzonderingen.</p>

<p>artikel 1 allen die zich in nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld discriminatie wegens godsdienst levensovertuiging politieke gezindheid ras geslacht of op welke grond dan ook is niet toegestaan artikel 2 de wet regelt wie nederlander is de wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen uitlevering kan slechts geschieden krachtens verdrag verdere voorschriften omtrent uitlevering worden bij de wet gegeven ieder heeft het recht het land te verlaten behoudens in de gevallen bij de wet bepaald artikel 3 alle nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar artikel 4 iedere nederlander heeft gelijkelijk recht de leden van algemeen vertegenwoordigende organen te verkiezen alsmede tot lid van deze organen te worden verkozen behoudens bij de wet gestelde beperkingen en uitzonderingen</p>
--

- ❑ Omdat ze de lezer helpen **opbouw en ritme van zinnen** te doorzien. En dat is van belang voor begrip van de alinea, want het stuurt de interpretatie. En interpreteren, begrijpen, doe je een tekst per alinea, niet per zin.
- Vergelijk:

-
- I De cursisten die te laat kwamen trakteerden.
Kan II of III betekenen.
 - II De cursisten, die te laat kwamen, trakteerden.
Allemaal te laat, allemaal trakteren.
 - III De cursisten die te laat kwamen, trakteerden.
Sommigen te laat, alleen de laatkomers trakteren.
-
- I Ik ga niet fietsen omdat de zon schijnt.
Maar omdat het milieu mij aan het hart gaat.
 - II Ik ga niet fietsen, omdat de zon schijnt.
Want ik ben allergisch voor zonlicht.

Een zin begint met een hoofdletter, en eindigt met een punt.

- Een zin is alles wat met een hoofdletter begint, en met een punt eindigt, vinden wij.
 - Taalkundigen vinden een zin pas een zin, als er een persoonsvorm in staat.

 Dit vinden wij een mooie zin.

Geen hoofdletter als de zin met iets anders begint

- Na een citaat geen hoofdletter:

"Dat zou zomaar kunnen." antwoordde de wethouder.
- Na een cijfer geen hoofdletter:

3 meter verderop lagen de andere twee.
- Na malle tekens geen hoofdletter:

@ is het symbool voor moderne communicatie.

Behalve als dat iets anders een apostrof is

- De hoofdletter is door de spellers geannexeerd. Dat zadelt ons direct op met uitzonderingen. Het spellingbesluit 2005 schrijft voor, dat na de 's van 's morgens et cetera wel een hoofdletter komt, jammer genoeg.

's Morgens voor de koffie ben ik niet te genieten.

U kunt kiezen uit vier punten

- ❑ De echte **punt**:
Dit vinden wij een mooie zin.
- ❑ Aan het eind van een vragende zin komt een **vraagteken**, een punt met een krul erboven:
Kan dat zomaar in ons land?
- ❑ Met een **uitroepteken**, een punt met een streep erboven, verheft uw zin zijn stem:
Nou moet je toch echt zappen jongen!
- ❑ De **dubbele punt**, een punt met een punt erboven, is dubbelzinnig. Eigenlijk is het maar een halve punt. Want erna komt soms wel, soms geen hoofdletter. Gebruik de dubbele punt alleen om een opsomming in te luiden: *(zie Opsommingen op pagina 27)*
Er zijn twee antwoorden mogelijk:
- Ja, ik ga akkoord met uw voorwaarden.
- Nee, uw voorwaarden zijn mij te ondoorzichtig.

Een zin kan op drie manieren in stukken verdeeld worden

Met een komma

- ❑ De komma dient het **leesgemak**. Lees een zin hardop op, en u hoort aan een toonhoogteverschil, of aan een tempowisseling, dat een komma uw lezer zou helpen, de zin te interpreteren zoals u die bedoeld had.
De cursisten, die te laat kwamen, trakteerden.
De cursisten die te laat kwamen, trakteerden.
- ❑ Maar pas op dat u uw lezer niet de verkeerde kant op helpt met het “Late cursisten” probleem. *(zie Komma op pagina 21)*
- ❑ Als u de neiging voelt meer dan twee komma’s in één zin te zetten, overweeg dan de zin te splitsen, of een paar komma’s door liggende streepjes te vervangen. *(zie Met een liggend streepje op pagina 17)*
- ❑ En ja, “Tussen twee persoonsvormen in een zin moet een komma.” is achterhaald. Maar bijna altijd hoor je een pauze tussen een hoofd- en een bijzin. Dus komt daar dan toch weer een komma te staan.

Met een liggend streepje

- Liggende streepjes gebruikt u om een **tussenzin** te markeren, of om een *Columbozin* te markeren:

Dit is -zoals u wel ziet- een tussenzin.

En dit is het soort zin waar de morsige inspecteur Columbo beroemd mee werd -en trouwens, dit streepje ook.

- Overigens is er een oude vete tussen de instituten *Schoevers* en *Scheidegger* over al dan niet een spatie tussen streepje en tussenzin. Ik vind van niet, maar de groene kringkels van Word vinden van wel. Kiest u maar:

Dit is -zoals u wel ziet- een tussenzin.

Dit is -zoals u wel ziet- een tussenzin.

Met een dubbele punt

- De **dubbele punt** -een punt met een punt erboven- is dubbelzinnig. Eigenlijk is het maar een halve punt. Want erna komt soms wel, soms geen hoofdletter. Gebruik de dubbele punt alleen om een opsomming in te luiden: (zie *Opsommingen* op pagina 27)

Er zijn drie antwoorden mogelijk: ja, nee en weet niet.

In een zin kan een venster naar een ander wereld zitten

Dat venster opent en sluit met aanhalingstekens

- De aanhalingstekens “openen” waarschuwen de lezer, dat hem een venster met uitzicht op een andere wereld gegund wordt. De aanhalingstekens “sluiten” brengen hem terug in de onze.

Zoals de filosoof Willem van Ockham schreef “Entia non sunt praeter necessitatem multiplicanda!”. En dat schreef hij acht eeuwen geleden al.

“Entia non sunt praeter necessitatem multiplicanda!” schreef de filosoof Willem van Ockham acht eeuwen geleden al.

- Aanhalingstekens zijn dubbel. Vroeger gebruikte men de kleinste zesjes en de kleinste negentjes uit de letterkast, vandaar de “66 99-regel”. De typemachine had minder subtiele kleddertjes. De tekstverwerker lost het weer mooi op.

“ Entia non sunt praeter necessitatem multiplicanda! ”

“Entia non sunt praeter necessitatem multiplicanda!”

- Aanhalingstekens zijn niet enkel. Dat zijn apostrofs.

's Morgens voor de koffie ben ik niet te genieten.

- Aanhalingstekens zijn geen haakjes. Die komen uit de wiskunde, of staan om verwijzingen.

$$(a^2 + b^2) \times c^2$$

(zie *Tussen zinnen kunnen verwijzingen staan* op pagina 19)

In dat venster gelden de leestekens van die andere wereld

- U plaatst een foto van de tekst uit die andere wereld, en u re-
toucheert die foto niet! Na het openen gelden de regels van die
andere zinnen, na het sluiten gelden weer de regels van de on-
ze.

Zoals de filosoof Willem van Ockham schreef “**E**ntia non sunt praeter
necessitatem multiplicanda!”. En dat deed hij acht eeuwen geleden al.
“**E**ntia non sunt praeter necessitatem multiplicanda!” schreef de filosoof
Willem van Ockham acht eeuwen geleden al.

- En nee, u mag een citaat niet vooraf laten gaan door een dubbe-
le punt. Dat is een dubbele fout:
 - Want Ockham leert ons niet twee leestekens te gebruiken
als we één ding doen.
 - En de dubbele punt hadden we de functie “opsomming
aankondigen” gegeven.
- Maar de groene kringels van Word willen wel een dubbele
punt, zucht.

Maar we gebruiken één beleefdheidsstrucje

- Omdat het beleefd is aan te geven waar u een zin afknipt, kunt
u dat met drie puntjes aangeven.

“Deze zin citeer ik helemaal van voor tot achter in zijn geheel.” riep hij.
“Deze zin citeer ik helemaal...” riep hij.
“...helemaal van voor tot achter...” riep hij.

Twee redenen voor vensters in een zin

U wilt iemand citeren

- U gebruikt de woorden van iemand anders om te vertellen wat
u vertellen wilt. Beleefd is het dan, de bron van uw citaat te
vermelden, of in ieder geval de naam van wie u citeert. Bij-
voorbeeld in een voetnoot, of in een verwijzing. (zie *Tussen zinnen
kunnen verwijzingen staan* op pagina 19)

Entia non sunt praeter necessitatem multiplicanda (Willem van Ockham, 1288-1347)

U gebruikt woorden op een bijzondere manier

- ❑ Het lijken gewone woorden, maar u geeft er een **titel** of een **naam** mee aan mee aan. Van een boek of van een organisatie, bijvoorbeeld.
U kunt dan aanhalingstekens gebruiken, maar mooier staat het, de titel of de naam in *Italic* oftewel *schuin* te printen.
Na een solotocht van drie maanden schreef hij binnen twee weken "Onze eenzaamheid" in opdracht van zeilschool "De roef".
Na een solotocht van drie maanden schreef hij binnen twee weken *Onze eenzaamheid* in opdracht van zeilschool *De roef*.
- ❑ Het lijken gewone woorden, maar u bedoelt ze **ironisch** of **anderszins grappig**.
Hij was gestoken in een "moderne" outfit, in zes kleuren.
- ❑ Het lijken gewone woorden, maar u bedoelt ze **figuurlijk**.
Haar "zoon" gedroeg zich als een echte "professional" zodra hij op het veld stond.
- ❑ Het lijken gewone woorden, maar ze zijn **buitenlands**.
Snelle levering is nauwelijks nog een "competitive advantage".

Tussen zinnen kunnen verwijzingen staan

- ❑ Verwijzingen staan tussen zinnen. Dus niet in zinnen. Dus na een punt en voor een hoofdletter. Verwijzingen staan altijd tussen haakjes. Ik zou geen hoofdletters en punten gebruiken. Want verwijzingen zijn geen zinnen. Het zijn woordpijltjes. Het is mooi verwijzingen aan de rechterkant van een regel te houden, en de volgende zin op de volgende regels te laten beginnen.
Verwijzingen staan tussen zinnen. Dus niet in zinnen. Dus na een punt en voor een hoofdletter. (zie *Tussen zinnen kunnen verwijzingen staan* op pagina 19) Verwijzingen staan altijd tussen haakjes.
- ❑ Voet- en eindnoten zijn een bijzonder soort verwijzingen. Ik zou ze spaarzaam gebruiken. Behalve in wetenschappelijke teksten, daar horen ze, dat is traditie. En daar gelden "regels" voor bronvermelding.
(zie bijvoorbeeld: http://www.ppintaal.nl/literatuurverwijzingen_en_bronve.htm)
Noten worden vaak met een * of met een nummer gemarkeerd.¹
- ❑ Verwijzingen kunnen naar een andere plek in dezelfde tekst verwijzen, of naar een plek in een andere tekst.
(zie *Tussen zinnen kunnen verwijzingen staan* op pagina 19)
(zie Jansen e.a. 1984)
- ❑ Verwijzingen kunnen in schermteksten hyperlinks zijn.

¹ De tekstverwerker kan die nummers netjes bijhouden voor u.

Verwijzingen kunnen in schermteksten [hyperlinks](#) zijn.

- In uw tekstverwerker zitten functies voor automatische verwijzingen. Handig, want die veranderen mee als u een pagina invoegt, of een hoofdstuk hernoemt. Bovendien zijn het ook hyperlinks, kunt u direct doorklikken.



Zeven leestekens en drie soorten géén-leestekens

Er zijn zeven leestekens

Komma

- ❑ Bekend van het typische kantoorgezelschapsspel “kommaneu-zelen”. (zie *Met een komma* op pagina 16)
- ❑ De komma kan verrassend uit de hoek komen. Onderstaand () voorbeeld kunt u het beste uit uw hoofd leren. Het maakt een eind aan discussies over **uitbreidende en beperkende bijzinnen**.
 - I De cursisten die te laat kwamen trakteerden.
 - II De cursisten, die te laat kwamen, trakteerden.
 - III De cursisten die te laat kwamen, trakteerden.
 - IV De cursisten die, te laat, kwamen, trakteerden.

Van I is niet veel te zeggen. Een zwaar geval van hypo-interpunctie.
 II zegt dat alle cursisten te laat kwamen, en dat alle cursisten trakteerden.
 III zegt dat sommige cursisten te laat kwamen, en dat die laatkomers trakteerden.
 IV is een ernstig geval van hyper-interpunctie. Er staat dat niet alle cursisten kwamen, dat de cursisten die nog wel kwamen, te laat kwamen, maar dat ze wel trakteerden.
- ❑ Er schijnt een oude regel te zijn die zegt dat er **geen komma voor “en”** mag komen. Onzin, gelooft u mij.
 - ? Vandaag worden geveild van Van Gogh het schilderij *De zonnebloemen* en veertien andere schilderijen.
 Van Gogh in de uitverkoop?
 + Vandaag worden geveild van Van Gogh het schilderij *De zonnebloemen*, en veertien andere schilderijen.
 - ?Te huur: een strandhuisje voor honderd gulden per dag en een zeilbootje.
 Toch een fikse prijs voor zo'n huisje.
 + Te huur: een strandhuisje voor honderd gulden per dag, en een zeilbootje.
- ❑ Alleen in een **opsomming** komt "en" in plaats van de komma.
 - + Jan, Piet, Klaas en Gerrit mogen naar huis.
 - Jan, Piet, Klaas, en Gerrit mogen naar huis.
- ❑ De komma voor “en” is vaak zelfs **onmisbaar**. Als Jan en Piet een stel zijn, of als Piet en Marie een stel zijn, bijvoorbeeld:

Jan en Piet, en Marie komen eten.
Lees: (Jan en Piet,) en Marie komen eten.

Jan, en Piet en Marie komen eten.
Lees: Jan, (en Piet en Marie) komen eten.

- ❑ De komma **vergemakkelijkt** de keuze tussen koffie en thee, al dan niet met koek of gebak:

We hebben koffie of thee en koekjes of gebak
Lees: We hebben (koffie) of (thee en koekjes) of (gebak)

We hebben koffie of thee, en koekjes of gebak
Lees: We hebben (koffie of thee), en (koekjes of gebak)

- ❑ Er is verschil tussen **logische interpunctie** en **ritmische interpunctie**. Ritmische interpunctie houdt rekening met hardop voorlezen van een zin. Belangrijk voor dichters en schrijvers van toespraken.
In zakelijke teksten gaat de logische interpunctie altijd voor de ritmische. Logische interpunctie zet de woorden die bij elkaar horen bij elkaar. Zie het voorbeeld van de trakterende cursisten.

Punt

- ❑ Aan het eind van een zin en achter sommige afkortingen. *(zie U kunt kiezen uit vier punten op pagina 16)*

Aan het eind van deze zin bijv. komt een punt.

Vraagteken

- ❑ Om een vraag of verbazing aan te geven. *(zie U kunt kiezen uit vier punten op pagina 16)*

Hoeveel moet dat opbrengen?

Uitroepteken

- ❑ Om stemverheffing aan te geven. *(zie U kunt kiezen uit vier punten op pagina 16)*

Krijg nou een acute afslanking, ellendeling!

Aanhalingstekens

- ❑ Geven begin en eind van een citaat aan, of een letterlijk te nemen woord of een te relativeren woord. *(zie In een zin kan een venster naar een ander wereld zitten op pagina 17)*

"Wat nou!" riep de minister.
De woorden "letterlijk" en "relativeren" zijn letterlijk bedoeld.
Deze "specialisten" leveren weinig voor veel geld.

Dubbele punt

- Geeft aan dat er een opsomming volgt.
(zie *Opsommingen op pagina 27*)

Blabla:
- blablae
- blablao

Gedachtestreep

- In plaats van komma's bij tussenzinnen, en voor de regels van een opsomming. (zie *Opsommingen op pagina 27*)

De cursisten die -te laat- kwamen, trakteerden.
Blabla:
- blablae
- blablao

Er zijn drie soorten géén-leestekens

Spellingtekens volgens de *Woordenlijst Nederlandse Taal*

De hoofdletter

- Zie op uw gemak de 9 paragrafen van hoofdstuk 16 van de *Leidraad bij de Woordenlijst*:

16 Hoofdletters of kleine letters?

- 16.1 hoofdletter voor een eigennaam
- 16.2 persoonsnamen
- 16.3 benamingen van plaatsen, windstreken, talen, volkeren
- 16.4 benamingen van historische en terugkerende periodes
- 16.5 benamingen van stromingen en overtuigingen
- 16.6 namen van instellingen, merken, titels
- 16.7 hoofdletter uit respect
- 16.8 zelfstandige naamwoorden uit het Duits
- 16.9 hoofdletter aan het begin van een zin

Accenten

- Zie op uw gemak de 2 paragrafen van hoofdstuk 4 van de *Leidraad bij de Woordenlijst*:

4 Accenttekens

- 4.1 vernederlandste Franse woorden
- 4.2 niet-aangepaste Franse woorden

Apostrof

- Let op de 's van 's Morgens -de apostrof- zie ik als spellingteken. Zie de *Leidraad bij de Woordenlijst* voor de regels:

's morgens
Jan's hoest en die van Homme
foto's

Krassen&krullen

Haken

- ❑ Gebruik haken alleen rond een verwijzing. Gebruik ze nooit in een zin Daar gebruikt u een komma of gedachtestrepen. (zie *Met een komma* op pagina 16)
(zie *Met een liggend streepje* op pagina 17)
- ❑ Vierkante haken en “verzamelhaken” horen in de wiskunde. Gebruik ze niet in teksten.
[]
{ }
- ❑ De guillemet wordt in e-mails gebruikt om een stuk tekst weer te geven waarop je wilt reageren:
<kom je morgen ook?>
Nee ik moet naar voetballen, sorry.

Schuine strepen

- ❑ De slash en zijn broertje backslash zijn handig in directory-namen en in internetadressen. In zakelijke teksten leveren ze in de “en/of-constructie” een logische Belgenmop op:
We hebben koffie en/of thee.
/ betekent of
dus: We hebben koffie en of of thee.

Wiskundige tekens

- ❑ Zie de wiskunde voor:
+ - () [] {} / \ % et cetera

Opsommingstekens

- ❑ Welke kogelgaten u maar wilt: ballen, blokken, strepen. Maar leestekens zijn het niet. (zie *Opsommingen* op pagina 27)

De rest van uw toetsenbord

- ❑ Het gebruik van al die ander tekens op uw toetsenbord is elders beregeld:

@ # \$ € % & * |

E-leestekens: emoticons ☺

- Gebruik ze alleen in e-mail. Ze horen eigenlijk meer bij de typografie. Maar wie weet, je ziet ze al op verkeersborden!



Het ex-leesteken puntkomma

- U dacht, waar blijft de puntkomma nou? En nou komt hij eindelijk, en nu blijkt het een ex-leesteken! Omdat hij **gevaarlijk** is, en **lelijk**.
- **In een zin** wordt de puntkomma een punt. Want de meesten van u maken met komma's al **veel te lange zinnen**. Gebruikt u de puntkomma dan ook nog eens als een soort poldercompromis tussen een komma en een punt, dan gaat het mis "Het is meer dan een komma ja, maar eigenlijk toch nog niet echt een punt." Het misverstand achter de puntkomma in een zin, is dat een zin een "complete gedachte" zou moeten formuleren. Maar de alinea is de "eenheid van gedachte". (zie *Met een komma* op pagina 16)
- **In opsommingen** wint PowerPoint het van Schoevers. Uw tekstverwerker biedt een oneindige variëteit aan typografische hulpmiddelen als opsomtekens, inspringen en regelafstand, die een puntkomma om een lid van een opsomming aan te geven volstrekt **overbodig** maken. Voorschriften van instituten als Schoevers waren verantwoordelijk voor een flagrante schending van Ockham's principe. (zie *Eén principe* op pagina 13) Leden van een opsomming zijn al herkenbaar aan opsomtekens, inspringen en regelafstand. En dan ook nog eens een puntkomma voorschrijven om ze af te sluiten? (zie *Opsommingen* op pagina 27)

Vijf typografische tips

- ❑ Typografie en leestekens worden vaak door elkaar gehaald. Niet zo vreemd, want ze horen in teksten beide de leesbaarheid te bevorderen.
- ❑ Soms maken typografische mogelijkheden leestekens overbodig. Mooie opsomtekens vervangen de puntkomma, Schuine letters vervangen de aanhalingstekens in titels.

Koppen

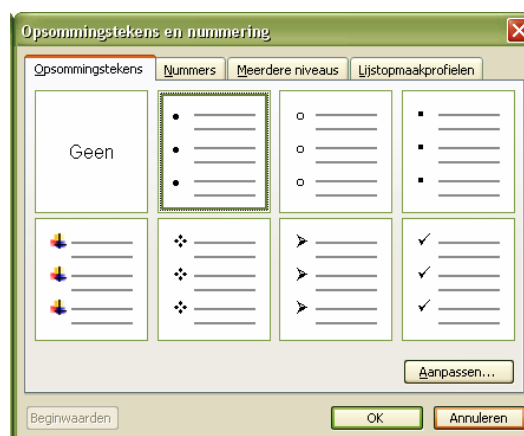
- ❑ Goede koppen vatten een hoofdstuk of een paragraaf samen. Het zijn dus altijd korte zinnen. Maar ze krijgen traditioneel geen punt. Kijk maar in de krant.
- ❑ Maak koppen iets groter dan de platte tekst, maak ze vet en nummer ze tot maximaal 2 cijfers.
 - 3.1 Dit is een goede kop
- ❑ Tekstverwerkers helpen u met opmaakprofielen, om koppen consistent op te maken.



Opsommingen

- ❑ Opsommingen zijn efficiënte instrumenten om veel informatie overzichtelijk op papier te krijgen.
- ❑ Opsommingen zijn dankzij de moderne tekstverwerker direct herkenbaar aan vrolijke “bullet points”.

Kies: Opmaak _Opsomtekens en nummering, en u kunt kiezen:



- Er zijn twee soorten opsommingen: korte binnen een zin, en omvangrijke met opsomtekens. Ze beginnen allebei met een dubbele punt. (zie *Dubbele punt* op pagina 23)

Er zijn drie antwoorden mogelijk: ja, nee en weet niet.

of

Er zijn drie antwoorden mogelijk:

- ja
- nee
- weet niet

- Leden van opsommingen binnen een zin worden gescheiden met een komma, behalve de laatste, die krijgt traditioneel het woord “en” of het woord “of”.

U kunt kiezen: ja, nee of weet niet.

- Leden van meer omvangrijke opsommingen worden gescheiden door opsomtekens, inspringen en nieuwe regels –niet door puntkomma’s. (zie *Het ex-leesteken puntkomma* op pagina 26)
- Leden van een omvangrijke opsomming kunnen kreten zijn, of zinnen, of zelfs hele alinea’s.

Als u zinnen of alinea’s opsomt, beginnen de zinnen met een hoofdletter, en krijgen ze een punt. Zoals altijd.

Er zijn twee antwoorden mogelijk:

- Ja, ik ga akkoord met uw voorwaarden.
- Nee, uw voorwaarden zijn mij te ondoorzichtig.

Noten

- Er zijn drie soorten: voetnoten, eindnoten en hyperlinks. Alle drie annoteren ze uw tekst.
De tekstverwerker maakt het u makkelijk:

Kies: Invoegen _Verwijzing _Voetnoot, u ziet:

- ❑ Voetnoten verklaren een woord of een zin, of voegen er details aan toe.
De noot kan een sterretje zijn, of als u meer noten per pagina hebt, een cijfer. De noot staat in “superscript”.
De noot-tekst staat in een kleiner lettertypen onderaan de pagina, vaak met een lijntje erboven.
- ❑ Eindnoten geven aan, waar u uw wijsheid vandaan haalt.
De noot kan een sterretje zijn, of als u meer noten per pagina hebt, een cijfer. De noot staat in “superscript”.
De noot-tekst staat onderaan uw tekst, vaak in een aparte paragraaf *Bronverwijzingen of Literatuur*

E-Noten: Hyperlinks

- ❑ Met hyperlinks verwijst u naar een website, naar een andere tekst op uw intranet, of naar een andere plek in uw tekst.
- ❑ Hoe elektronischer wij gaan communiceren, hoe handiger die worden. Op termijn zullen ze de traditionele noten en literatuurverwijzingen vervangen, op termijn, nu nog niet.
- ❑ Gebruik liefst de “worldwide” geaccepteerde opmaak: blauw en onderstreept.

Zie ook: www.hyperdepyper.com

Vet, cursief of onderstreept

- ❑ Helaas maakt uw tekstverwerker het u te gemakkelijk om kwistig met vette, cursieve of onderstreepte tekst te strooien.
- ❑ Wees er terughoudend mee in zakelijke teksten. U maakt er maar al te makkelijke een kermis van. Gebruik nooit twee soorten tegelijk. Dat is te blingbling.

- Gebruik **vet** voor titels van teksten, hoofdstukken en paragrafen. En spaarzaam om woorden te benadrukken.

Voordelen

Dit wagentje is vooral **zuinig**. Maar toch heel bruikbaar om uw buurman de ogen uit te steken.

- Gebruik *schuin* alleen voor eigennamen. Dat helpt u van hel wat “aanhalingstekens” af.

De catering werd verzorgd door *Big cateringservices*, niet voor niets onze plaatselijke beroemdheid als het om smakelijk smullen gaat.

- Onderstreep alleen hyperlinks. Gebruik vet om te benadrukken.

Zie ook: www.hyperdepyper.com, de beste, maar ook de **zuinigste** wegwijzer voor uw zaak.

Spiekbrieftje

Spiekbrieftje Stappenplan tekstproductie		
Tekstproductiestappen	Lessen	Dossier
Opzetten		Tekststructuur
Doelen en lezers bepalen	Doelen en lezers	Doelen en lezers-tabel
Beschrijvende structuur maken	Doorraagmethode®	Vragenstructuur
Argumentatiestructuur maken	PAC-methode®	PAC-argumentatiestructuur
	MAC-methode®	MAC-argumentatiestructuur
Uitschrijven		Uitgeschreven tekst
Structuren vullen	Macramémethode®	Romplekst
	OPA-methode®	
Redigeren		Geredigeerde tekst
op zinsbouw en woordkeus	Grammaticale criteria	Deels geredigeerde tekst
	Stijffouten	
	Stijlcriteria	
	Stijlfouten	
op doel- en lezegerichtheid	Doel- en lezegericht	
op spelling	Spelling	
op leestekens	Leestekens	
op overige problemen	Tantalus	

Spiekbrieftje Spelling & Leestekens

1. Zet de spellingcontrole van Word aan en zet hem op "Nederlands"
2. Gebruik de rechter muisknop op elk rood onderkrinkeld woord
3. Zoek vage woorden op in een online naslagwerk
4. Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt.
5. Een zin kan op drie manieren in stukken verdeeld worden.
6. In een zin kan een venster zitten.
7. Tussen zinnen kan een verwijzing staan.
8. Wat overblijft is geen leestekens, zie de Woordenlijst